

SLUTRAPPORT

SALUT

Salut - ett metodutvecklingsprojekt för sjuka barn med särskilda behov, deras anhöriga samt sjukvårdspersonal

Innehållsförteckning	Sid
Syfte	3
Bakgrund	3
Projektorganisation	4
Projektstart	4
Inledande personalenkät	5
Observationer & fallstudier	6
Fortbildning av sjukvårdspersonal	9
Fördjupad utvärdering A	10
Fördjupad utvärdering B	11
Bok	12
Konferens	13
Nya uppdrag och samverkansparter	13
BUP	15
Avslutande personalenkät	16
Erfarenhetspridning	18
Media	19
Sammanfattning	21

Syfte

Syftet med projektet var att i samverkan utveckla nya metoder för clown-kommunikation och sjukhusclownernas medverkan i vårdprocessen. Målet var bland annat att undersöka, arbeta fram, pröva, dokumentera och sprida nya metoder som påskyndar och/eller underlättar vårdprocessen för sjuka barn med särskilda behov, att nå och engagera sjuka barn med särskilda behov, fortbilda personal, utveckla patient- och anhörigutbildningar och att i bokform förmedla projektets arbete och erfarenheter till personal och studerande inom vården.

Projektet genomfördes under tre faser: Analyserande och undersökande fas, experimenterande fas samt implementerande fas. Föreningen Clownronden genomförde projektet i samarbete med barnklinikerna/barn- och ungdomscentrum, skolan, lekterapi, sjukgymnastiken, BUP i Malmö och barnrehabiliteringsenheterna vid sjukhusen i Malmö, Kristianstad och Helsingborg.

Bakgrund

Clownronden initierade och genomförde under 2002 en enkät bland personalen vid barnklinikerna i Malmö, Helsingborg och Kristianstad. Syftet var att få en bild av sjukhusclownernas utvecklingsmöjligheter inom vård och omsorg. Svaren var genomgående positiva och framåtblickande. Sjukhusclownerna stod för något positivt, men vad? Frågorna var många och Clownronden behövde hjälp för att finna svaren. Under våren 2003 träffades företrädare från de tre sjukhusen, för samtal kring dessa frågor. De kom överens om vikten av studier kopplade till clownrondens arbete och att starta ett gemensamt projekt i metodutveckling. Clownronden skulle vara drivande i arbetet med ansökan samt stå som projektets ägare.

Clownronden ansökte om stöd för en förstudie från Europeiska Socialfonden som under sensommaren 2003 beviljades. Förstudien pågick mellan september 2003 och februari 2004. Under förstudien ingick Clownronden i Af-kulturs projektarbete "Kultur och hälsa". Clownronden initierade och genomförde, i samverkan med BUS i Lund, en nationell Sjukhusclownträff i Lund den 6-8 okt 2003.

Under förstudien genomfördes Workshops "ÖPPET HUS och DIALOG" tillsammans med representanterna för vårdteamen, sjukhusskolorna, sjukhusbiblioteken och lekterapi vid Barn- och Ungdomsklinikerna i Malmö. De höll också, i enlighet med förstudien, Clownkurs/workshop i början på 2004 i Af-kulturs lokaler. Två av deltagarna arbetar numera på Clownronden. Clownronden deltog också på Arvsfondskonferensen i Linköping den 29/2 och den 9 mars startade samverkan mellan Clownronden och BUP i Malmö. Med dessa samlade erfarenheter fattade clownerna modet och skrev ansökan till Allmänna Arvsfonden.

Projektorganisation

Intern ledningsgrupp

Viveka Olofsson	Verksamhetsledare, Clownronden
Lasse Flygare	Projektledare SALUT
Alice Barte	SALUT- och områdesansvarig i Helsingborg
Kicki Kjernli	SALUT- och områdesansvarig i Kristianstad
Jerker Heijkenskjöld	SALUT- och områdesansvarig i Malmö
Clary Malmsjö	Samordnare för Konferens- och bokarbetet

Extern ledningsgrupp

Vid projektstarten bildades en extern ledningsgrupp bestående av representanter från de olika samverkansparterna. Den skulle legitimera och stärka samverkan mellan projektets olika aktörer, samla salutogen kompetens, vid behov stå för gemensamma uttalanden/skrivelser samt påpeka om projektet avviker från den ursprungliga gemensamma ansökan och då styra processen i rätt riktning eller legitimera ny inriktning. Gruppen har haft två möten per år under projekttiden och har haft stor betydelse för den samlade SALUT-processen.

Den externa ledningsgruppens ledamöter vid projektstarten:

Mats Edin	Verksamhetschef Barnkliniken CS Kristianstad
Christian Penno	Överläkare Barnenheten Helsingborgs Lasarett
Anita Larsson	Stf verksamhetschef Barn- och ungdomscentrum UMAS
Katarina Theurnell	Lekterapeut Barn- och ungdomscentrum UMAS
Catharina Norén	Bibliotekarie Patientbiblioteket UMAS,
Kerstin Kvist	Behandlingsassistent BUP Behandlingsavd, UMAS
Christina Gedeborg Nilsson	Enhetschef för Kultur i vården Region Skåne
Kristina Rasmussen	Lärare vid sjukhusskolan på CSK
Viveka Olofsson	Verksamhetsledare Clownronden
Lasse Flygare	Projektledare SALUT Clownronden.

Ledamöter som varit tvungna att lämna sina platser:

Christina G.-Nilsson	Enhetschef för Kultur i vården
Kerstin Kvist	Behandlingsassistent, BUP Malmö
Kristina Rasmussen	Lärare, Sjukhusskolan CSK

Ledamot som tillkommit:

Christian Tilliander	Behandlingsassistent, BUP Behandlingsavdelningen UMAS
----------------------	---

Extern hjälp med metod- och analys arbete

Som stöd och inspiration inför arbetet med SALUT kontrakterades psykologerna *Åsa Åbjörnsson* och *Karl Tarring*. De engagerades tidigt i projektet och har arbetat under fyra dagar per år med den interna styrgruppens ledamöter. Vid behov har de även haft individuella samtal med ledamöterna. Psykologernas professionella kompetens har haft en avgörande betydelse under hela SALUT -processen. Tillsammans med Åsa Åbjörnsson och Karl Tarring arbetade gruppen fram underlag för intervjuer med anhöriga, observations- och analysteknik. De har också arbetat med personalenkäterna och sammanställt analyserna i bilagda rapporter.

Projektstart

Förankringsarbetet ägnades stor kraft och präglades av information och dialog mellan clownerna och sjukvårdspersonalen. Inledningsvis informerades all berörd personal om projektet och vad det förväntades av de olika aktörerna under projekttiden. Mer informella samtal fördes också i fikarummen och under den dagliga verksamheten. Intresset hos det stora flertalet bland personalgrupperna, inte minst läkarna, var stort. Det distribuerades också en informationsfolder om projektet till berörda institutioner, föräldrar, barn, intresserade och media. Press och media (fackpress, personaltidningar, dagspress m fl.) bearbetades för att uppmärksamma projektet.

Inledande personalenkät

Som ett första steg i kunskapsinhämtningen startade under hösten 2005 arbetet med personalenkät samt observationer av sjukhusclownernas arbete. Målet med personalenkäten var att fånga en mer samlad bild av sjukvårdspersonalens syn på en fördjupad samverkan med sjukhusclownerna. Syftet var att beskriva och tolka vårdpersonalens erfarenhet och värdering av vad de tycker sker i mötet mellan barn och clowner samt om de upplever eventuella effekter av mötet.

Resultat

Resultaten blev Salutprojektets första milstolpe och innehöll en signal om fortsatt fokusering på integration, om lyhördhet gentemot personal och om behovet av tydliga beskrivningar av metodik och förhållningssätt. Den beskrev värdet av Clownernas medverkan i vården och gjorde den till en god utgångspunkt för projektets vidare arbete. De två tydligaste fynden i enkätundersökningen är underkategorierna *Distraction/ en rolig stund* och *Förändrar barnets syn på sjukhusmiljön* som fick klart flest svar.

När ett barn, genom Clownernas besök, får möjlighet att skratta minskar fysisk och psykisk stress hos barn och anhöriga. Barnet slappnar av och kan ha roligt en stund tillsammans med föräldrar eller personal. Mötet blir ett samtalsämne och en gemensam positiv upplevelse att tala om och leka utifrån. Det ger tillfälle för en närmare kontakt mellan personal och barnet. Genom att ta del av clownernas värld ges små stunder av avspänning, som kan hjälpa till att återknyta en kontakt som kanske blivit ansträngd mellan barn och föräldrar. När mötet med Clownerna dessutom bidrar till att avdramatisera och ta udden av barnets syn på sjukhusmiljön finns möjlighet att barnet får lättare att hantera sin sjukhusvistelse. Sjukhuset blir en plats för sjukdom och behandling men också en plats där det finns Clowners som man kan leka med och lära sig nya knep av. Barnen längtar efter Clownerna och förknippar dem med Sjukhuset. Clownerna kan också hjälpa barnet att göra vårdtiden mer begriplig. Barnet tillåts skratta åt medicinska apparater och personal vilket avdramatiserar och skapar utrymme för nyfikenhet. Det blir också mer meningsfullt för ett barn att bege sig till ett sjukhus som erbjuder både medicinsk behandling och ett magiskt rum för utveckling i clownernas värld.

Enkäten gav också upphov till positiva reaktioner från många i personalgrupperna när resultaten presenterades på personalmöten. En spontan dialog mellan clownen och vårdpersonal om arbetet med att formulera nya idéer tog en ny vändning och gav ledtrådar på hur Clownrondens salutogena kompetens kunde integreras i vården. Det bör framhållas att flera ur vårdpersonalen i detta skede övergick till mer av samverkan och experimenterande med clownerna. Det var tydligt att enkäten hade startat upp en process som gjorde avtryck i den dagliga verksamheten.

Enkätundersökning visade på värdet av en tydligt utformad metod för fortsatt kunskapsinhämtning inom Salutprojektets ram. Att tydliggöra Clownernas metodik och förhållningssätt blev den verkliga utmaningen för det vidare arbete.

Observationer & fallstudier

Målet med observationerna var att närmare undersöka vad som sker i mötet mellan barnet och clownen. Metoden som valdes var deltagande observationer. Det framställdes informationsmaterial riktat till sjukvårdspersonal samt anhöriga till barn tänkta att ingå i projektet. Drygt 100 enskilda möten observerades mellan 18 oktober 2004 – 1 juni 2005.

Film

Projektet följde projektplanen i alla avseenden utom vad gällde arbetet med att filma med hjälp av extern filmare. Clownronden valde att avstå från att engagera en extern filmare, eftersom det, inte minst på grund av sekretessen, kräva enormt mycket av alla involverade och tar kraft från processen. Däremot filmade de själva och flera filmer för internt bruk färdigställdes. Filmerna har och kommer att spela stor roll för sjukhusclownernas metodutveckling. Några av filmerna används också i erfarenhetsspridandet. Kortare klipp är tillgängliga på Clownrondens hemsida.

Fallstudier

Några familjer valde att träffa clownerna mer intensivt och dessa blev fallen i projektet. Förhoppningen att kunna följa flera SALUT -barn under en längre sammanhängande period kunde dock inte infrias av flera skäl. Många av barnen är tack och lov inte längre i behov av sjukvård och några har flyttat, andra måste få gå vidare med sina liv och lämna sjukvårdskopplingarna etc. Det är därför svårt att göra egentliga avslut i arbetet med fallen och efterföljande samtal med personal och anhöriga. Clownronden träffar dock fortfarande flera av SALUT -barnen och/eller har kunskap om dessa genom kontakter med sjukvårdspersonal. Samtidigt tillkommer ständigt nya barn som clownerna träffar mer och oftare än det stora flertalet. Dock har delar av materialet tidsbegränsats och fokusera på ett mindre antal fall, för att kunna presentera det inom ramen för projektet.

Resultat

Resultaten från observationerna gav avgörande information för det fortsatta metodutvecklingsarbetet. Metoderna och förhållningssätten som clownerna använder för att skapa förutsättningar för hälsobringande möten är en svår men samtidigt avgörande del av clownernas arbete. Det framkom fyra överordnade teman som möjliggör hälsobringande möten;

Clownen som arketyper väcker nyfikenhet men ibland också oro

Clownen är en användbar och magisk dörröppnare men samtidigt en svårhanterlig sådan. Det är en balansgång att både vara utmanande, spännande, annorlunda och oförutsägbara samtidigt som clownerna måste skapa trygghet och tillit, för att möjliggöra möten med oroliga barn och anhöriga. Det finns en spänning och en nyfikenhet hos de flesta barn, redan innan de träffat clownerna. Men clownernas närvaro väcker inte bara nyfikenhet, de väcker ibland också oro.

Clownerna har den tid som behövs

När clownerna agerar mellan varandra och med personal, ges barn och anhöriga möjlighet att på håll betrakta, upptäcka och närma sig clownerna. Det är först när de känner att det finns en öppning hos de andra som dessa kan bli medaktörer och lekkamrater i egentlig mening. Clownerna kan vänta in det rätta tillfället.

Clownens prestigelöshet avväpnar

Clownerna avdramatiserar sig själva genom att förhålla sig till varandra och omgivningen på ett naivt sätt, för att likna det lilla barnet. Deras prestigelöshet och tillåtande attityd gör att de kan ställa "korkade" frågor och ifrågasätta det självklara. Barnet kan i det här läget känna ett övertag, eftersom det verkar förstå mer än clownerna. Clownerna förlorar för att barnet ska kunna vinna!

Clownerna ser och lyfter

Clownerna söker alltid efter lusten och nyfikenheten hos de andra och varandra. De söker ögonkontakt för att känna in var barnet, och de andra, befinner sig känslomässigt. Med stor lyhördhet och känsla för integritet möter clownerna barn och anhöriga där de befinner sig och clownernas sökande och trevandet efter hur de andra mår och känner fortsätter under hela mötet. Clownerna lyfter alltid de små och deras egenskaper.

Fortbildning av sjukvårdspersonal

Planeringen av utbildningsserien påbörjades redan våren 2005 men färdigställdes först efter enkät- och observationsresultaten. Resultaten från dessa gav värdefull kunskap inför fortbildningen i clownmetodik och clownkommunikation av vårdpersonalen. Målet med fortbildningen var att deltagarna skulle lära sig mer om användandet av ärlighet och den egna personligheten som verktyg i hälsofrämjande mänskliga möten samt förse dem med ökad salutogen kompetens. Fortbildningen skulle lyfta fram hur människan påverkas av sina värderingar, förväntningar, attityder och fördomar i mötet med andra människor. Den fokuserade på den egna yrkesrollen, relationen med personal på den egna avdelningen och till ny personal, samverkan i vårdkedjan samt förhållningsätt till patienter/barn och deras anhöriga.

Resultat

Utbildning för personal vid barnklinikerna såg olika ut, på grund av sjukhusens skilda förutsättningar. På UMAS i Malmö genomfördes personalutbildningen för ca 30 personer. På Lasarettet i Helsingborg för ca 10 vårdpersonal, men över 30 personal från flera personalkategorier deltog under en halvdag i en presentation av Clownrondens kommunikativa metoder. På Centralsjukhuset i Kristianstad blev dock personalutbildningen helt annorlunda än vid de andra sjukhusen. Ledningen för barnkliniken önskade att all personal skulle utbildas. Varken inom ramen för SALUT -projektets, eller Clownrondens budget, skulle detta vara möjligt. Ledningen på CSK fann dock externa medel hos Europeiska Social Fonden och startade under hösten ett projekt, vilket öppnade upp för vidareutveckling av Clownrondens personalutbildningar. På konsultbasis blev Clownronden ledande i arbetet med *Bemötandespåret* i deras projekt.

Clownerna fick djupare kontakt med den personal som gick utbildningen. En kontakt som öppnade upp för ett djärvare förhållningsätt inför clownernas integrering i vård och omsorg. Personalen vågade mer och bjöd oftare in clownerna i det dagliga arbetet med barnen. Det som clownerna tidigare upplevde

som ett problem, dvs. att när personal kom in i barnens rum för att utföra sitt arbete och upptäckte att clownerna var där så de tidigare ofta att de skulle komma tillbaks när clownerna var klara. Numera känner allt fler att det fungerar att gå in och göra det de ska i samverkan med clownerna. Ofta frågar de också innan de ska in till barnen i behandlande syfte om dessa kan följa med in. Många fina möten mellan anhöriga, barn, personal och clownerna har tack vare detta skapats.

Generellt kring samtliga utbildningsinsatser på de olika sjukhusen kan sägas att Clownrondens krav på blandade grupper visade sig vara oerhört uppskattat från personalen. De knöt kontakter mellan avdelningarna under fortbildningsdagarna och effekterna av utbildningsserien spred sig som ringar på vattnet.

Fördjupad utvärdering A

Lektor Marie Edwinson Månsson på Medicinska fakulteten vid Lunds universitet agerade handledare för sjuksköterskestudenter som i två C-uppsatser undersökte barnens reaktion på mötet med clownerna. De tongivande resultaten baseras på externa observationer samt intervjuer med och av barn som träffat clownerna. Se bilagor!

Resultat

Enligt utvärderingen var många av barnen, i början av clownernas besök, lite försiktiga och avvaktande. För att efterhand, ju längre clownerna var där, bli mer pratsamma, rörliga och delaktiga. Barnen verkade behöva lite tid innan de hakade på clownernas upptåg och lekar, kanske för att de var blyga, trötta eller hade ont. Genom clownernas lyhördhet kom även de blyga och försiktiga barnen med i leken. När barnen började delta i samtalet och leken blev de mer rörliga, började ta initiativ och kunde skratta och skoja. Det verkade som att de då slappnade av och helt gick in i leken. I mötet med clownerna uttryckte barnen många olika känslor som glädje, nyfikenhet, förväntan, förvåning, förundran, iver och entusiasm. Några av barnen sa även ifrån eller gav uttryck för försiktighet eller missnöje, vilket clownerna lyssnade på och tog hänsyn till. Utvärderingen pekar på att all den glädje och nyfikenhet som väcktes i mötet med clownerna har positiv betydelse för barnens välbefinnande. Genom att clownerna ställde frågor till barnen, lyssnade på vad de hade att berätta och fångade upp deras reaktioner, fick barnen vara i fokus och bli bekräftade.

I och med att clownerna möter barnen helt på deras egna villkor känner barnen att det är de själva som kontrollerar situationen, till skillnad från en undersöknings- eller behandlingssituation. Ett annat exempel på hur barnen fick hjälp att hantera sin situation var de samtal och skämt som kom att handla om orsaken till att barnen låg på sjukhus. Barnen berättade gärna vad de hade varit med om och de hade lätt för att skratta åt det, tillsammans med clownerna. Utifrån Antonovskys teori om KASAM anser författarna att detta tyder på att barnen, med hjälp av clownerna, hade förmåga att göra olyckan/sjukdomen begriplig och hanterbar.

Det framkom i resultatet att barnen tycker det är viktigt att clownerna kommer. Barnen vill att clownerna ska komma oftare för att det inte ska bli så långtråkigt och för att de ska slippa ha hemlängtan. Enligt ett barns föräldrar pratar barnet mycket om clownerna inför varje nytt sjukhusbesök och ser fram emot att åka till sjukhuset. En annan förälder uttryckte att det var väldigt bra att clownerna kom, för barnet var ledset och längtade hem. Clownerna fick henne att trivas på sjukhuset.

Resultatet pekar på att barnen känner sig mer som hemma om de får ha roligt på sjukhuset. Genom clownernas lek och påhitt får barnen vara barn, och inte bara patienter, vilket är en viktig aspekt i omvårdnaden av barn. Vidare upptäcktes att clownerna blev en naturlig gemensam nämnare för barnen och personalen, vilket gjorde att en god kontakt kunde skapas.

Fördjupad utvärdering B

Lotta Linge, psykolog och universitetslektor i psykologi, vid Sektionen för Hälsa och Samhälle, Högskolan i Halmstad, har utfört en studie med fokus på sjukhusclowner i deras arbete med sjuka barn. Materialet insamlades under åren 2004-2006. Studien var till viss del finansierad av Barncancerfonden. Syftet var att få en djupare förståelse för sjukhusclownernas medverkan i vården och vilken betydelse detta har för de sjuka barnens välbefinnande.

Resultatet visar specifika mönster i clownkommunikationen, med en tydlig synkronisering av rörelsemönster och ett balanserat tempo i den icke-verbala kommunikationen. Lyhördhet och samarbete betonas. Det psykologiska värdet med denna typ av clownkommunikation kan beskrivas från ett barnperspektiv i sin livsbefrämjande funktion; från ett clownperspektiv i sin empatiska funktion; samt från ett vårdperspektiv i sin underlättande och hoppingivande funktion.

Studien har bland annat resulterat i artikeln "Sjukhusclowner - i kommunikation med sjuka barn" i tidskriften *Socialmedicinsk tidskrift*, 2007, nr 3, Häfte Vår och Vår. *Se bilaga Lotta Linge har också beviljats medel från Barncancerfonden för att bedriva en studie om sjukhusclowner ur ett vårdgivarperspektiv, under 2008 och 2009. Vidare kommer Lotta Linges artikel "Hospital clowns working in pairs - in synchronized communication with ailing children" att publiceras i tidskriften *International journal of Qualitative Studies on Health and Wellbeing* under 2008.

Arbetet med boken

All personal i Clownronden deltog i brainstorming och samtal kring bokens form och innehåll. Kontakter initierades med förlag, redaktörer och Layoutare. Clownrondens interna styrgrupp samt redaktionsrådet träffades ett flertal gånger för att lägga upp arbetet med boken. Flera texter skrevs, men under utvärdering framkom brister i samsyn på metodbeskrivningen.

Under försommaren 2006 fattade redaktören och redaktionsrådet ett gemensamt beslut om att göra uppehåll i författandet av bokens texter. De kom fram till att fokus i första hand måste ligga på sjukhusclownernas gemensamma arbete med att finna konsensus i sin metodutveckling. Först därefter ansågs det egentliga arbetet med att strukturera boken kunna återupptas. SALUT's interna ledningsgrupp beslutade därför att under första delen av år tre att lägga mycket tid och energi på att arbeta fram konsensus kring sjukhusclownernas metod, ett gemensamt språk och gemensamma värderingar. Arbetet tog en stor del av hösten 2006 i anspråk.

Konferens

Konferensens förarbete tog mycket tid och kraft i anspråk. Medarbetarna ansåg dock att det verkligen var mödan värt med tanke på resultatet. Clownferensen gick av stapeln under torsdagen den 31 maj och fredagen den 1 juni 2007. Publiken utgjordes framförallt av sjukvårdspersonal från Skåne och sjukhusclowner från hela Norden men också av inbjudna internationella gäster, politiker och tjänstemän samt andra intresserade.

INSPIRATIONSDAG FÖR HÄLSOBRINGANDE MÖTEN I VÅRD, OMSORG OCH PSYKIATRI Clownferens

Konferensen belyste sjukhusclownernas generella väg från gycklare och omtyckta underhållare till att bli viktiga samarbetspartners inom sjukvården på barnkliniker runt om i världen, men också mer specifikt om Clownrondens första 13 år av verksamhet från försöksprojekt i Göteborg 1994 till reguljär verksamhet på barnkliniker i Skåne 2007. Forskare gav sina svar på vad som egentligen händer under de magiska ögonblick då clownerna möter sjuka barn på sjukhus. De gav också sin syn på vad sjukvårdspersonal och clowner kan lära av varandra och vilka nya dimensioner som kan bli resultatet. Man beskrev också clownernas stödjande roll för barn och anhöriga. Sjukvårdspersonal beskrev hur clownerna gradvis har gått från att vara roliga figurer som kommer några gånger i veckan till att vara ett hjälpmedel i diagnostik och behandling av sjuka barn. Folkvalda lyfte fram sjukhusclownernas roll och deras vikt inom vård och omsorg. Överens var man om att sjukhusclownerna har kommit för att stanna och att man måste hjälpas åt för att bereda väg. Aktiviteterna under fredagen bestod av internationella workshops för sjukhusclowner från Norden.

Nya uppdrag och samverkansparter

Suget efter Clownrondens kompetens, intresset för projektet och för Clownrondens arbetssätt visade sig vara större än vad de hade vågat hoppas på. Det var naturligtvis mycket glädjande och inspirerande, men ställde också stora krav på deras organisation samt på medarbetarnas kompetens och kvalitetstänkande. Projektet upplevdes som angeläget, utvecklande och framåtriktat av såväl clowner som sjukvårdspersonal.

Sedan projektet initierades har den sjukvårdande personalen börjat föreslå nya uppdrag för clownerna. Redan under det första projektåret tillkom Barn och Ungdoms Psykiatri i Kristianstad samt Barnrehabiliteringen i Lund. Det kom sedan allt fler förslag från personal att integrera sjukhusclownerna. Speciellt efter utbildningsserien i clownkommunikation och presentationen av enkätresultaten, under hösten 2005 och våren 2006, ökade intresset för Clownrondens kompetens markant. Intresset återspeglas i det ökande antalet förfrågningar om föreläsningar och andra önskemål från de respektive sjukhusen och dess personal.

Samverkan mellan vårdpersonal och clowner utvecklas varje dag på de olika sjukhusen, men formerna och uppdragen skiljer sig åt. Clownerna har hämtat och lämnat patienter på andra avdelningar, uppvak, IVA och andra enheter. Vidare medverkade en clown i en ny patientkontakt då clownen satt och höll en patient i handen vid narkosinsomnande. Specialundervisning i trumslagandets ädla konst genomfördes med en patient vid BUP i Malmö. Clownerna har använts istället för smärtstillande och lugnande medel vid behandling och såromläggning av en pojke som förlorat sin häl i en motorgräsklippare. Experimentet, som initierades av personalen på Kirurgen UMAS, föll mycket väl ut och finns förevigat i en film.

Clownronden inbjöds av läkarna på barnkliniken i Helsingborg att delta i storronderna. Där ingick vårdpersonal, läkare, lekterapi, skola, kurator, sjukgymnast och sjukhusclownerna. Läkarnas argument för clownernas medverkan var deras speciella kunskap om barnen och deras familjer. Ett samarbete mellan Clownronden och personalen på Tryckkammaren, vid Intensivvårdsavdelningen på sjukhuset i Helsingborg, har utvecklats. Clownerna dök ner till femton meters djup tillsammans med barn som behandlades. Clownerna blev mycket uppskattade av både personal, barn och föräldrar. En sidoeffekt av samarbetet är att clownerna har sammanfört lekterapi och personalen vid tryckkammaren.

"Barnen ser hela tiden fram emot att få träffa clownerna igen och på detta vis blir tryck-kammarbehandlingen odramatisk. Vi ser fram emot ett fortsatt samarbete med Clownronden då vi tycker att deras arbete är ovärderligt för barnen, för oss och de uppskattas även av vuxna patienter." Christer Hammarlund, överläkare

Clownronden samarbetade med en dietist för att hjälpa en hjärtsjuk flicka och hennes mamma, de har följt en tonårskille som flyttade till Onkologen i Lund. De har också utvecklat ett samarbete med en av intensivvårdsavdelningarna. Det

bedöms finnas ett stort värde i att etablera länken mellan clownerna och barnen redan under intensivperioden. Vid en annan avdelning bad en läkare clownerna om hjälp när en bebis skulle genomgå EKG. Det är alltid tidskrävande och en svår undersökning då barnet måste ligga så still som möjligt samt hålla sig lugnt. Läkaren blev överväldigad över clownernas förmåga att "trollbinda" barnet och önskade att clownerna skulle vara med vid flera sådana tillfällen.

Rehabiliteringscentrum i Lund besöktes flera gånger under projektiden. Initiativet och önskemålet kom från ett av SALUT -barnens familjer. Vi blev mycket väl mottagna av personalen och mötte flera andra barn där. På barnkliniken vid CSK Kristianstad ingår numera Clownronden som en naturlig del av teamarbetet.

BUP, Barn- och Ungdomspsykiatri, i Malmö

BUP ingick som samverkanspartner i SALUT -projektet men utgör en så speciell del av Clownrondens arbete att de ges ett eget utrymme i rapporten.

Inför första besöket deltog Clownronden vid ett informationsmöte med hela personalgruppen. Besöken slog väl ut och det gjordes tio besök under första året och från september införlivades BUP i SALUT -projektet. Personalen har uttryckt att det efter besöken har varit lättare att prata om känslor med barnen. Under andra året ökade besöken på BUP:s behandlingsavdelning till en eftermiddag varannan vecka. Patienterna var mestadels tonåringar med svåra ätstörningar och depressioner, någon gång även apatiska flyktingbarn. Det kräver ett mycket gott samarbete och dialog med personalen både före och efter ett besök. En utvärdering visar att clownerna sågs alltmer som en integrerad del i verksamheten:

"På BUP-kliniken brukar vi lyfta fram, som en kvalitetsaspekt, att vi arbetar tvärvetenskapligt (medicinskt, psykologiskt, psykosocialt och omvårdnad). En värdefull kvalitetsaspekt som Clownronden tillför är glädje och humor som är hälsobefrämjande och läkande för både barn och vuxna." (Ann Stern, avdelningsföreståndare)

Under år tre besöks BUP en timme varannan vecka och föregås av rapport från personal och även feedback från personal någon gång efter besöket. Eftersom barnen, mest tonåriga flickor med ätstörning och/eller självskadebeteenden, oftast inte är sängliggande sker clownmötena vanligtvis i ett allrum med både patienter, personal och anhöriga närvarande. Besök på deras rum eller i musikrummet sker också ibland. Även akutavdelningen har fått något besök och clownerna har fått följa en patient till och under en behandling hos sjukgymnasten.

Ur BUP -personalens brev om Clownronden:

"Personalen på behandlingsavdelningen är mycket positiva till samarbetet med clownerna och menar att clownverksamheten berikar deras arbete och ger inspiration till att använda humor och kreativitet i behandlingsarbetet."

Clownronden har under ett antal år deltagit i verksamheten på BUP-behandlingsavdelning i Malmö. Deras arbete har utvecklats till ett viktigt inslag som berikar personalens arbete och hjälper att utveckla det salutogena perspektivet i verksamheten. Clownernas avslappnande och tillåtande atmosfär, som för en stund avdramatiserar det jobbiga, öppnar upp för både

personal, anhöriga och patienter att se möjligheter istället för hinder. Clownernas fokuserande på det friska och det möjligas konst ger personalen en mer mångfacetterad bild av patienterna vilket hjälper dem upptäcka framkomligare vägar till behandlingen.

Eftersom clownerna ser, och behandlar, personalen, patienterna och anhöriga som jämlikar kan dessa också dela sina gemensamma upplevelser ur ett jämlikt perspektiv vilket ger förutsättningar för andra ingångar i de respektive relationerna. Vi har också sett när clownernas förhållningssätt vänt patienternas negativa, destruktiva mönster till något mer hanterbart. De har också "öppnat upp" låsta barn genom sitt smittande förhållande till nyfikenhet, lust och glädje. Clownerna, som är gränsöverskridande till sin natur, gör och säger ibland sådant som personalen inte kan eller vågar säga.

Vi ser därför stora behandlingsvinster med en framtida fördjupad samverkan och utveckling av Clownrondens metod i vår verksamhet med barn och ungdomars psykiska ohälsa. Vi tror också att barnens och ungdomarnas löpande delaktighet i utformandet av verksamheten med clownerna är avgörande för den framtida kvalitén på vården och omsorgen."

Samarbetet med BUP växte till en sidogren och kommer att behöva utvecklas efter projektets slut.

Avslutande personalenkät

Rapporten sammanställdes den 5/12 2007 av leg. Psykolog Åsa Åbjörnsson. En sammanställning och bedömning har gjorts av hur sjukhuspersonalen uppfattar samarbetet mellan clowner och sjukhuspersonal.

Då ett av Salut projektets syfte var att förbättra samspelet mellan sjukhusclownerna och vårdpersonalen ville clownronden med sin webbaserade enkätundersökning undersöka hur Salutprojektet påverkat synen på och samarbetet mellan clownerna och vårdpersonalen.

I Salutprojektets Fas 2, den experimenterande fasen, testades nya idéer i praktiken. Under denna fas genomgick delar av vårdpersonalen en anpassad utbildningsserie i kommunikationsteknik och fick undervisning i Clownrondens grundläggande arbetsmetoder. Förutom utbildningsserien har representanter från Clownronden medverkat vid ordinarie personalmöten cirka en gång per termin. Clownronden har vid dess tillfällen informerat och uppdaterat personalen om var Salutprojektet befunnit sig vid just denna tidpunkt, samt kunnat föra en dialog. Vidare har Clownronden cirka en gång per år fått möjlighet att disponera en längre tid av respektive avdelnings personalmöte. Vid dessa tillfällen har ytterligare metodutvecklingsarbete genomförts. Clownronden har informerat om sitt arbete, exempelvis har vårdpersonalen fått se Clownrondens egenproducerade film som ger en bra bild av hur sjukhusclownerna arbetar. I det dagliga arbetet har dialogen fördjupats vid återkommande informella möten i personalrummen.

Grundläggande frågeställningar som belystes var:

- Upplever vårdpersonalen att det skett någon form av förändring rörande kunskap om clownernas kompetens.
- Tas clownernas kompetens till vara på ett annorlunda sätt idag?
- Använder clownerna vårdpersonalens kompetens på ett annat sätt idag?
- Har samarbetet mellan vårdpersonal och clownerna förändrats, och/eller bör samarbetet utvecklas?
- Upplever vårdpersonalen att clownerna behövs?
- Har vårdpersonalen upplevelsen av att deras bemötande av patienter, anhöriga och varandra blivit bättre?

Resultat

Utifrån resultatet framkommer att vårdpersonalen upplever en positiv utveckling i kontakten med Clownronden. Kunskapen om clownernas kompetens har ökat bland vårdpersonalen och ute på arbetsplatserna där clownerna befinner sig. Även clownernas kunskap om vårdpersonalens kompetens upplevs ha förbättrats. Resultatet visar med tydlighet att vårdpersonalen fått en fördjupad inblick i clownernas arbete. En ökad kunskap om varandras specifika kompetens, skapar ökad förståelse och får anses vara ett viktigt steg mot ett fördjupat samarbete.

Clownronden ville veta om vårdpersonalen upplevde någon förändring i användandet av varandras kompetens. Med stor majoritet var svaret att de både enskilt och som kollektiv upplevde att användandet av clownens kompetens hade blivit bättre, samt att de enskilt upplevde att de idag använder clownernas kompetens bättre än tidigare. På frågan om clownerna använder vårdpersonalens kompetens, svarar cirka 48 % att upplevelsen är att användandet har blivit bättre. En naturlig fråga är kanske att fråga sig om nästa steg är att clownerna i högre grad använder vårdpersonalens kompetens i sitt arbete. Är detta ett önskvärt scenario? Och om så är fallet hur skulle ett sådant scenario kunna se ut?

Samarbetet mellan clownerna och vårdpersonalen upplevs med stor majoritet ha blivit bättre, dels mellan hela vårdpersonalen som grupp och dels är det deras personliga upplevelse. Clownronden var även intresserad av att veta om den dagliga verksamheten förändrats genom samarbetet med clownerna, här svarade vårdpersonalen med stor majoritet att de upplevde att samarbetet blivit bättre.

Clownronden var intresserad av att få veta om vårdpersonalen upplever att clownerna behövs på deras arbetsplats. I majoritet svarar vårdpersonalen att de behöver clownerna mycket mer på sin arbetsplats. I kommentarerna framkommer bl.a., att man blir glad och får bra tips av clownerna. En ökad tillgång av clownerna tror man skulle kunna öka samarbetet och ge stora vinster. Vårdpersonalen svarar med majoritet att de skulle vilja öka samarbetet med clownerna lite mer, och cirka en tredjedel svarar mycket mer. På frågan om vårdpersonalen önskar att clownerna ska komma till deras arbetsplats svarar 44,8% lite mer och 44,8% mycket mer. Sista frågan i enkätundersökningen undersökte huruvida vårdpersonalen upplever att de blivit bättre i sitt bemötande. Här svarar 50 % att de upplever att de blivit lite bättre i sitt bemötande av patienter, anhöriga och varandra.

Utifrån det faktiska resultatet är det lätt att dra slutsatsen att vårdpersonalen upplever att clownernas arbete både genomgått en djupare integrering och burit frukt i det dagliga arbetet – både rent konkret, när clownerna är på plats ute på avdelningarna, såväl som en gemensam upplevelse att tala om efteråt och längta till för både personal och patient. Vårdandet får i det avseendet en mer långtgående dimension av möte.

Att svarsdeltagandet ökat med 78 % i jämförelse med enkäten i salutprojektets första fas, skulle kunna vara en indikation på att intresset för clownronden har vuxit bland vårdpersonalen. Även om svarsdeltagandet fortfarande får anses lågt, bör resultat kunna vara ett uttryck för att Salutprojektet i sin implementerande fas lyckats med syftet att öka integreringen av clowner på sjukhus. Det alltigenom positiva resultat som framkom i den webbaserade enkäten får med all tydlighet vara ett tecken på att Clownronden med sitt Salutprojekt fortsatt att förankra sitt arbete som en integrerad del av vårdprocessen.

Erfarenhetsspridning

Efterfrågan på Clownrondens speciella kompetens kring kommunikation, humor, bemötande och hälsa har kraftigt ökat under projektiden. Workshops och föreläsningar har de bland annat hållit för BUP-personal i Malmö, vuxenpsykiatripersonal i Trelleborg och Malmö, omsorgspersonal i Malmö, IVA-personal vid Helsingborgs Lasarett och elever vid Vårdgymnasiet i Eslöv. De föreläste om sjukhusclownarbetet vid en utbildningsdag om Kultur i vården för undersköterskor från Helsingborgs Lasarett. De medverkade vid konferensen "Kultur ger nya möjligheter i vården", arrangerad av Kultur Skåne och Kommunförbundet Skåne, som ett led i det pågående Kultur i vården -projektet i Skåne. De medverkade också på den nationella barnläkarkonferensen i Helsingborg.

Vid Arvsfondsdagen i Alvesta medverkade Clownronden som föreläsare. De medverkade som föreläsare under konferensen Sång och musik i mötet med barn, på sjukhuset i Lund. De medverkade också som föreläsare i "Mötet med barnet – nationell konferens om barnkompetens i hälso- och sjukvården" och kunde där sprida information om projektet till relevanta målgrupper. Clownrondens medarbetare är stående föreläsare i kursen Humor och Hälsa på Högskolan i Halmstad. De deltog också på konferens "Att se resurser istället för hinder" FoU Skåne/Kommunförbundet Lund och vid invigning av CRC (Clinical Research Center, UMAS) samt under Nordisk läkarkonferens i Malmö.

Kultur i vården i Sverige hade ett av sina nätverksmöten hos Clownronden. Nätverkets ledamöter och Clownrondens företrädare samt ansvariga för SALUT-projektet fick möjlighet att lära känna varandras respektive verksamheter. Sammantaget upplevde parterna att beröringspunkterna var många och att ett mer strukturerat samarbete vore bra och viktigt. De organiserade också en studiedag för elever från sjukhusclownutbildningen i Danmark med efterföljande paneldiskussion och inbjudna gäster: Christian Penno, överläkare Barn och medicin

Helsingborgs Lasarett, Lena Tibell, sjuksköterska CSK och Katarina Theurnell, lekterapeut UMAS.

För att möta det ökande intresset från sjukhusclownkollegor på andra håll i världen kring sitt arbete, översattes projektbeskrivningen av SALUT till franska och engelska. De tryckte upp nya vykort och foldrar, med foto av Malin Hellberg och Berne Lundquist och formgivning av Anna Sjölin. Clownrondens hemsida färdigställdes för att kunna sprida kunskap och resultat om projektet...

Media

Det mediala utrymmet för Clownrondens arbete har under projekttiden varit stort

Dagspress

Skånskan den 10/8 2004

Reportage om Clownronden och SALUT

Sydsvenskan den 11/8 2004

Intervju med Viveka om de beviljade Pengarna till SALUT och vad projektet innebär.

Helsingborgs Dagblad den 20/6 2005

Bildreportage med två av Clownrondens clowner på Barnkliniken i Helsingborg .
"Röda näsor gör barn friskare"

Kristianstadsbladet den 1/4 2006

Bildreportage med två Clownrondsclowner på Barnkliniken CSK Kristianstad.
"Skratt som lindrar smärtan"

Sydsvenskan den 24/9 2006

I Jobbdelen – bildpresentation av CR-clown med text om yrket sjukhusclown.

Helsingborgs Dagblad den 29/10 2006

Bildreportage (6 helsidor) om Clownrondens arbete på Barnkliniken i Helsingborg.
"Att smitta små patienter med livskraft"

Skånskan den 31/5 2007

Om Clownferensen.

"En röd näsa gör susen för barnen på sjukhuset"

Personaltidningar mm.

MÖTE (UMAS Malmö) nov 2005

Om Clownrondens personalutbildning i SALUT.
"Medarbetare på UMAS utbildas av clowner"

Vi på CSK nr 4 2006

Bildreportage om Clownrondens arbete på sjukhuset.
"Clownronden lockar till skratt"

Gadden (Folktandvården) nr 4 2006

Bild och text om clownmöte på BUP i Malmö.

BUC-bladet UMAS 2/5 2007

Om Clownronden och SALUT.

"Clownsmink, lysande röda näsor och en handfull magi"

OCH! (Kultur Skåne) okt 2007

Om Clownronden och SALUT-projektet

"En yrkesroll i förändring"

TV och radio

I samband med Clownrondens föreläsning på Högskolan i Halmstad gjorde TV4 Halmstad ett reportage med intervjuer som sändes samma dag i lokalnyheterna. Halmstadsposten hade en journalist med hela tiden under föreläsningen och det resulterade i en helsidesartikel med rubriken Clownner lär ut hur humor påverkar hälsan. SR Kristianstad följde två sjukhusclowner under arbetet på barnkliniken CSK med efterföljande intervju som resulterade i ett tolv minuters radioreportage. Clownrondens medarbetare medverkade i Bobster på Barnkanalen, Sveriges Television och i Mix Megapol Radio City. Radio Malmöhus gjorde ett reportage från barnavdelningarna 2 och 3 i Malmö med Clownronden om deras arbete. Clownronden ingår som specialkompetens i Region Skånes film om sig och sin verksamhet.

Sammanfattning

Clownronden har genom projektet arbetat fram material som både beskriver de grundkriterier som krävs för att arbeta som clown hos Clownronden men också om clowner som gestalt/väsen i förhållande till vården. En tydlig bild över hur clowner uppfattas av patienter, anhöriga och personal i har vuxit fram.

Idag kan de beskriva vad det egentligen är som de som sjukhusclowner gör på inom vård, omsorg och psykiatri samt vilka konsekvenserna av deras arbete är. Men också över vad som skiljer sjukhusclowner från övrig personal. Sjukhusclownerna är artister och konstnärer, inte behandlare. Terapi är behandlingen av hälsoproblem, såväl av somatiska (kroppsliga) som psykiska som psykosociala besvär. Den person som utför terapin/behandlingen kallas oftast terapeut. Således är inte clownerna terapeuter även om effekterna av deras arbete ibland beskrivs i terapeutiska ordalag.

Sjukhusclown, ett yrke ...

Sjukhusclownerna är ett framväxande yrke som provar sig fram genom olika människor runt om i världen. Clownrondens clowner är professionella artister som använder lek, humor, drömmar och fantasi för att fånga intresset och nyfikenheten hos de människor de möter.

De har, till skillnad från lekterapeuterna, valt att vara delaktiga när barnet får medicinsk behandling. Clownerna tar givetvis inga prover, inte heller ger de medicin eller sätter nålar, men de tror på att vara tillsammans med barnen även i svåra situationer. Clownerna är i sig själva medicinska frizoner, men de har valt att dela jobbiga upplevelser med barnen. Det förutsätter en ständig samverkan med sjukvårdspersonalen och ett genuint intresse för deras arbete. Ur denna samverkan har Clownrondens metod och legitimitet vuxit fram.

Under projektiden har samarbetet fördjupats ytterligare genom att närmare tvåhundra personer, personal på barn- och ungdomsklinikerna i Skåne, utbildats i clownkommunikation av Clownrondens pedagoger. Det har resulterat i ett öppnare förhållningssätt mellan vårdgivarnas och clownerernas respektive kompetenser.

Sjukhusclownernas positiva effekter

Det är tydligt att clownerna förvandlar barnens sjukhusvistelse till en positivare upplevelse. Barnen talar med anhöriga, medpatienter och personal om sina möten med clownerna, vilket leder till upplevelser och minnen som skapar förväntningar och en längtan efter att träffa clownerna igen.

När clownernas arbete gör sjukhusvistelsen mer begriplig och hanterbar är det en aktiv del i barnets tillfrisknande. Det är självklart också mer meningsfullt för barnet att bege sig till ett sjukhus som erbjuder både medicinsk behandling och hälsobringande möten i clownerernas värld.

Projektet visar hur clownernas förmåga att delaktiggöra patienter, anhöriga och personal har avgörande betydelse för vården och omsorgens kvalitet. I mötet med

clownerna ges barnet kontroll över situationen, till skillnad från den passivare patientrollen vid konventionell medicinsk undersökning och behandling. Barnen berättar gärna för clownerna varför de ligger på sjukhus och vad de har varit med om. Därigenom får anhöriga och personal information om hur barnet själv upplever sin situation. Barnen har också lätt att skratta åt sin situation tillsammans med clownerna.

Sjukvårdspersonalen har under projektets gång utökat mötena med clownerna som del av den vårdande processen. När barnen blir rädda inför medicinska ingrepp kan sjukvårdspersonalen och clownerna samverka för att underlätta denna situation. Clownernas avdramatiserande hållning får en lugnande effekt som minskar stress och oro. Mötet ger också en gemensam upplevelse som öppnar upp för samhörighet och något roligt att prata om. En annan vinst är att barnet får en positivare bild av personalen.

Clownrondens metod stämmer väl in på de tre centrala begreppen i den salutogena modellen – begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet – och kan därför kopplas till hälsobringande faktorer och, i förlängningen, till barnets tillfrisknande. Den självklara frågeställningen är på vilket sätt Clownronden kommer att arbeta vidare, utifrån projektresultaten?

Lasse Flygare

Projektledare